

Ammianus Marcellinus om Julian Apostatas magtovertagelse og udrensninger

5 *Julian Apostata (dvs. 'den frafaldne') var romersk kejser 361 til 363. Julians forgængere, der tilhørte Konstantin den Stores slægt, havde været kristne kejsere, der havde favoriseret kristendommen. Julian blev som del af kejserfamilien selv oplært i kristendommen, men nærede fra sin ungdom sympati for den traditionelle græsk-romerske hedenske religion, hvilket han dog angiveligt holdt skjult. I 355 blev han udnævnt til kejser Constantius d. 2.'s underkejser (med titel af Cæsar) og udstationeret i Gallien. Grundet stridigheder om magtfordelingen lod Julian sig i udråbe som ligeberettiget overkejser (med titel af Augustus) i 360. Dette førte til en forværring af det allerede spændte forhold til Constantius, der opholdt sig i rigets østlige provinser. Julian rykkede sine tropper over Alperne gennemførte i 361 desuden en militærkampagne i Illyrien ved Adriaterhavet. Der var tæt på at udbryde borgerkrig, da styrker loyale overfor Constantius ligeledes kæmpede i området og kom til at udgøre en trussel mod Julian. Den 3. november døde Constantius imidlertid og Julian blev enkejser.*

15 *Som kejser forsøgte Julian at genoplive den traditionelle græsk-romerske religion og atter gøre denne ikke-kristne religion til statsreligion på bekostning af kristendommen. For at nå dette mål igangsatte Julian en række tiltag, bl.a. at favorisere ikke-kristne i den kejserlige administration, som han ligeledes udrensede for Constantius' gamle støtter.*

20 *Om disse udrensninger beretter bl.a. den romerske historieskriver Ammianus Marcellinus (ca. 330-395). Ammianus Marcellinus forfattede et værk i 31 bind om romersk historie (Rerum gestarum Libri XXXI), hvoraf dog kun en del er bevaret. Ammianus Marcellinus var selv hedning og nærede derfor med visse forbehold sympati for kejser Julian.*

25 *Mens den lunefulde skæbne således hidførte disse optrin i en anden del af verden, granskede Julian blandt de mange ting, han tog sig for i Illyrien, også flittig offerdyrenes indvolde, så efter fuglenes flugt og bestræbte sig for i forvejen at få vide udfaldet af begivenhederne. Men svarene vare tvetydige og dunkle, og således vedblev han at være i uvidenhed om fremtiden. Endelig forkyndte en gallisk taler ved navn Aprenkulus, senere forfremmet til guvernør i det narbonensiske Gallien, en mand, som var vel hjemme i varselydninger, ham udfaldet på sagerne; efter sit eget udsagn havde han fået besked derom ved at se på en lever, som han havde fundet var forsynet med en dobbelt klap.¹ Men Julian var bange for, at det kun var et påfund af ham for at imødekomme hans ønske, og var derfor lige så urolig som før, indtil han fik se et meget tydeligere varsel, som klart viste ham Constantius' død. [...]*

35 *Midt under denne hans spænding kom pludselig Teolaifus og Aligildus, der havde fået det hverv at drage som sendemænd til ham; disse meldte ham Constantius' død og lagde til, at hans sidste ord havde været at udnævne ham til sin efterfølger. Denne efterretning hævdede ham op over alle farer og alle ængstelser og bekymringer for en krig; nu troede han på spådommen. [...] Da man i Konstantinopel kort efter fik efterretning herom, strømmede alle aldre og køn ud, som for at se en, der var sendt ned fra himlen. Det var den ellefte december, da han på det ærbødigste blev modtaget af senatet og under folkets enstemmige jubel, omringet af skarer af væbnede mænd og fredelige borgere, holdt sit indtog som i en formelig slagorden, mens alles*
40 *øjne ikke blot uafsladelig, men også med beundring var fæstede på ham. [...]*

¹ Dobbelt klap: dette ansås for et godt varsel.

Kort efter hævede han Secundius Sallustius til prætorisk præfekt, og da han var en mand, han kunne stole på, stillede han ham i spidsen for den undersøgelseskornmission, han havde udnævnt. Ved siden af ham satte han Marmertinus, Arbetio, Agilo og Nevita og ligeledes Jovinus, som han nylig havde udnævnt til anfører for rytteriet i Illyrikum. Alle disse rejste til Kalcedon,² tog med sig i undersøgelsen befalingsmændene og tribunerne for jovianerne og herkulianerne³ og gik frem med en voldsomhed, som krænkede al ret og billighed, undtagen i de få tilfælde, hvori sandheden selv udtalte dommen over de skyldige. For det første forviste de til Britannien den forhenværende hofmarskalk Palladius, uagtet man blot kunne kaste en mistanke på ham for, at han havde gjort Constantius forudindtaget over for Gallus,⁴ mens han var hofmarskalk hos denne sidste. Dernæst forviste de den forhenværende prætoriske præfekt Taurus til Vercellum, uagtet der overfor dommere, som havde forstået at skelne mellem ret og uret, havde ladet sig sige meget til hans undskyldning. Thi hvad forbrydelse var der i, at han af frygt for det uvejr, som havde, rejst sig, havde søgt beskyttelse hos sin fyrste?⁵ Man kunne, ikke læse de aktstykker, som vedkom ham, uden at gyse, når der straks på det første blad i de offentlige dokumenter stod: "I Taurus' og Florentius' konsulår blev Taurus af herolderne kaldt for retten." En lignende ulykkelig skæbne tænkte man at berede Pentadius, hvem man lagde til last, at han som udsending fra Constantius havde optegnet de svar, som Gallus, dengang hans undergang nærmede sig, havde givet på de mange spørgsmål, der blev stillede til, ham.⁶ Men da han fuldstændig retfærdiggjorde sig, slap han langt om længe fra det uden straf. Samme uretfærdighed viste man mod den daværende hofmarskalk Florentius, Nigrinianus' søn, hvem man forviste til den dalmatiske ø Boæ. En anden Florentius, der havde været prætorisk præfekt og nu var konsul, havde af forskrækkelse over de pludselige vending, sagerne havde taget, sammen med sin hustru unddraget sig faren og holdt sig i lang tid skjult. Han kom heller ikke frem igen før efter Julians død og blev, skønt fraværende, dødsdømt. Ligeledes blev forstanderen for den kejserlige privatkasse Evagrius, den forhenværende slotsfoged Saturninus og den forhenværende notar Cyrinus vist i landflygtighed. Men at også forstanderen for statskassen, Ursulus, blev henrettet, synes jeg kunne have bragt selve retfærdighedens gudinde til at græde og beskyldte kejseren for utaknemlighed.⁷ [...] Efter hans død forstod Julian, at han var udsat for manges skældsord og forbandelser, men troede dog, at han kunne retfærdiggøre en brøde, som aldrig kunde undskyldes, derved, at han forsikrede, manden var henrettet uden hans vidende. Han foregav, at han var falden som et offer for soldaternes vrede. [...] Man så heraf, at Julian var bange eller i al fald ikke forstod, hvad der passede sig, når han kunne sætte i spidsen for disse undersøgelser en mand som Arbetio, der altid havde været et tvetydigt, opblæst menneske, mens de andre med samt befalingsmændene for legionerne kun var tilstede for et syns skyld. [...]

² Kalcedon: By i Anatolien ved Bosporus.

³ Jovianerne og herkulianerne: to legioner, der var opkaldt efter kejser Diocletian, som havde tilnavnet Jovius (til lægsordet til Jupiter) og hans søn Herkulius.

⁴ Gallus var Julians halybroder. Han blev gjort til Constantius' underkejser (med titel Cæsar) i 351. Men grundet hofintriger blev Gallus anklaget for forræderi og Constantius lod ham henrette i 354.

⁵ Taurus var konsul i Rom i 361, men var flygtet til Constantius i Østen, da Julian rykkede over Alperne med sine tropper.

⁶ Der hentydes til den retssag, der blev ført mod Gallus i 354.

⁷ Eusebius, der havde været en højtstående hofembedsmand under Constantius, blev ligeledes dødsdømt og henrettet i 361.

Mens dette, vi her har fortalt, mishagede selv hans [Julians] tilhængere, blev i de tilfælde, jeg nu skal omtale, kun den tilbørlige strenghed anvendt med kraft. Thi når den forhenværende statsagent Apodemius, der som før fortalt, med raseri havde drevet på Silvanus' og Gallus' død, og ligeså notaren Paulus med tilnavnet 'Længen', hvis blotte navn bragte mange til at sukke, 5 blev levende brændte, da blev begge disse blot ramt af en skæbne, som ikke kunne ventes anderledes. [...]

Efter dette vendte kejseren sig til hoffolket, men behandlede dem alle uden forskel, som man ikke skulle have ventet sig det af en filosof, der udgav sig for kun at forske efter sandheden. Thi det ville have været rosværdigt, om han i det mindste havde beholdt nogle få mådeholdne 10 mænd af prøvet retskaffenhed. Man må ganske vist tilstå, at størstedelen af disse mennesker havde holdt i live en meget betydelig planteskole for alle slags laster, i den grad, at de havde forpestet staten ved deres onde lidenskaber og gjort mange skade endnu mere ved det eksempel, de havde givet, end ved den tøjlesløshed, hvormed de havde optrådt med deres laster. Thi nogle af dem mæskede sig med tempelrov, opsporede enhver lejlighed til at skaffe sig vinding, 15 og da de i et spring kom lige fra den dybeste armod op i store rigdomme, forstod de ikke at holde måde med deres gaveuddelinger, deres røverier og deres ødselhed, da de altid var vant til at forgribe sig på fremmed ejendom. Deraf udviklede sig spiren til et udsvævende liv, til mened og til ligegyldighed for andres omdømme, og deres vanvittige selvrådighed satte på grund af deres skændige vindesygge en plet på den tro [kristendommen], de vedkendte sig. Der- 20 til voksede også fraseriet og slugeriet ved gæstebudene, og i stedet for triumfer på slagmarken trådte sådanne, man vandt ved bægeret.

Ammianus Marcellinus *Rerum gestarum* 22.1-5: Overs. V. Ullmann: *Femogtyve år af Roms historie af Am-
mianus Marcellinus*, Kbh. (1877-1880), 2. del s. 1-7.